

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-348-6-50>

УДК 336.1

СИНЧАК Віктор

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

<https://orcid.org/0000-0001-8957-3654>e-mail: synchak@ukr.net

СУПІВСЬКА Тетяна

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

<https://orcid.org/0009-0009-5829-2054>e-mail: tanyalas2141@gmail.com

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ

Установлено, що формування місцевих бюджетів територіальних громад України в умовах повномасштабного вторгнення росії зазнало суттєвих змін. Основними проблемами стали зниження надходжень до місцевих бюджетів через спад економічної активності, скорочення зайнятості та відтік населення. Одночасно суттєво зросли видатки на гуманітарні потреби, соціальний захист, забезпечення функціонування критичної інфраструктури та підтримку внутрішньо переміщених осіб. Дослідження показало, що більш успішними виявилися громади, які змогли адаптуватися до нових умов. Особливо важливою стала здатність до швидкого реагування на зміни. Доведено, що успішність у формуванні бюджетів територіальних громад в умовах війни значною мірою залежить від взаємодії місцевої влади з бізнесом та громадянським суспільством. Тому формування місцевих бюджетів потребує реалізації відповідних заходів як у період війни, так і в післявоєнний відбудові. До таких заходів віднесено: створення на рівні держави умов для підтримки місцевого економічного розвитку; розширення через законодавство фінансових повноважень старостам на старостинських округах щодо їх участі у формуванні доходів бюджетів територіальних громад; удосконалення цифрових інструментів в управлінні місцевими бюджетами; посилення тристороннього партнерства між місцевою владою, бізнесом і громадянським суспільством.

Ключові слова: місцеві бюджети територіальних громад, формування місцевих бюджетів, місцеві податки та збори, гармонізація бюджетної системи України, виконання місцевих бюджетів, скринінг вітчизняного законодавства, євроінтеграційні процеси, узгодження процедур фінансового управління в територіальних громадах, фінансова децентралізація, спеціальний фонд державного бюджету, загальний фонд місцевих бюджетів, фінансово автономні місцеві бюджети, розосередження податкової бази, облік платників податків, підтримка місцевого економічного розвитку, управління місцевими бюджетами.

SYNCHAK Viktor, SUPIVSKA Tetiana

Khmelnytskyi University of Management and Law named after Leonid Yuzkov

FORMATION OF LOCAL BUDGETS OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF RUSSIA'S FULL-SCALE INVASION

The topic of this publication is particularly relevant, as research into the process of local budget formation in wartime allows us to assess the capacity of communities to achieve financial independence and to develop key measures to ensure the financial stability of local government budgets. It has been established that the formation of local budgets in Ukraine has undergone significant changes in the context of Russia's full-scale invasion. The main problems were a decline in local budget revenues due to a decline in economic activity, reduced employment, and population outflow. At the same time, expenditures on humanitarian needs, social protection, ensuring the functioning of critical infrastructure, and supporting internally displaced persons have increased significantly. The study showed that communities that were able to adapt to new conditions proved to be more successful. The ability to respond quickly to change became particularly important. It has been proven that the success of local community budgeting in wartime largely depends on the interaction between local authorities, businesses, and civil society. Therefore, local budgeting requires the implementation of appropriate measures both during wartime and in post-war reconstruction. Such measures include: creating conditions at the state level to support local economic development; expanding the fiscal powers of starosts in starost districts through legislation regarding their participation in the formation of local community budget revenues; improving digital tools for managing local budgets; and strengthening the tripartite partnership between local authorities, business, and civil society.

Keywords: local budgets of territorial communities, formation of local budgets, local taxes and fees, harmonization of the budget system of Ukraine, implementation of local budgets, screening of domestic legislation, European integration processes, coordination of financial management procedures in territorial communities, financial decentralization, special fund of the state budget, general fund of local budgets, financially autonomous local budgets, dispersion of the tax base, taxpayer accounting, support for local economic development, management of local budgets.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.10.2025

Прийнята до друку / Accepted 02.12.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Повномасштабне військове вторгнення російської федерації в Україну спричинило суттєві виклики для формування місцевих бюджетів територіальних громад. Війна негативно вплинула на економічну активність і податкові надходження та податкову спроможність територій, ускладнила забезпечення базових потреб населення та розвиток інфраструктури. При цьому чинні бюджетний і податковий механізми

формування і розподілу ресурсів, які були розроблені для мирних умов, виявилися недостатньо гнучкими для швидкого реагування на кризові ситуації, що створювало ризики для стабільного функціонування місцевого самоврядування. Натомість вжиті урядом заходи та їх прийняття парламентом у вигляді законодавчих змін до бюджетно-податкового законодавства сприяли адаптації фінансової політики до воєнних умов. Тому виникає потреба у нових дослідженнях процесів формування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану та виявлення проблемних аспектів у них і розробці заходів для подальшого функціонування територіальних громад в окресленому періоді.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз досліджень українських науковців свідчить про значний інтерес до проблематики формування місцевих бюджетів територіальних громад в умовах повномасштабної війни. Зокрема, Г. Східницька, Т. Шматковська, Р. Хірівський [1] дослідили вплив воєнного стану на фінансову стійкість громад. За результатами дослідження, вони виявили, що основними загрозами фінансовій безпеці громад стали нестабільність джерел надходження фінансових ресурсів, надмірна залежність від міжурядових субвенцій, відсутність дієвих інструментів з управління ризиками [1].

На проблемах наповнення місцевих бюджетів в Україні в умовах війни зосередили дослідницьку увагу Л. Маршук, Д. Мовчан і О. Покойовий [2], які наголошують на важливості підтримки економічного фронту в умовах воєнного стану, необхідності наповнення місцевих бюджетів і прийняття органами місцевої влади відповідальних рішень, що повинні бути виваженими та чітко базуватися на законодавчих нормах, які швидко змінюються [2, с. 136].

Водночас У. Ватаманюк-Зелінська і К. Закорко [3] проаналізували виконання місцевих бюджетів у перший рік російсько-української війни. Дослідниці відмітили, що джерелами надходжень в основному були іноземні гранти, а більша частка коштів спрямовувалася на соціальний захист населення та оборону держави [3]. Останнє знайшло своє відображення й у дослідженні Т. Мединської [4], яка проаналізувала зміни у структурі видатків місцевих бюджетів України. За її спостереженнями пріоритетними статтями видатків залишилися оборона, соціальний захист і критична інфраструктура. Авторка акцентувала увагу на необхідності здійснення заходів стратегічного планування для досягнення сталого розвитку територіальних громад у повоєнний період [4].

Безумовно, зазначені результати досліджень, а також інші не названі тут праці, але опрацьовані за цією тематикою, дають глибоке розуміння викликів, з якими зіштовхуються територіальні громади під час війни. Тому окреслені рекомендації зазначених дослідників щодо формування грошових потоків на місцевому рівні мають важливе науково-практичне значення.

Однак в умовах тривалої війни процес формування місцевих бюджетів і надалі залишається актуальним. Причому такий перебіг подій повинен бути зорієнтований на стандарти Європейського Союзу (далі - ЄС), що є ще одним завданням на етапі євроінтеграції. Тож означена послідовність дій стає не лише чинником виживання територіальних громад, а й важливим індикатором поступового входження України до європейського правового та інституційного простору.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Проте формування доходів українських місцевих бюджетів за європейськими підходами ускладняється тим, що останні переважно орієнтовані на фінансування мирних потреб. В умовах війни обсяг таких видатків істотно зростає, що створює додаткове навантаження на місцеві фінанси. Тому розробка заходів для зміцнення дохідної бази та забезпечення стійкості місцевих бюджетів набуває особливої актуальності й потребує глибшого аналізу й обґрунтування.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Аналіз процесів формування місцевих бюджетів територіальних громад України в умовах повномасштабного військового вторгнення росії, виявлення змін в обсягах бюджетних ресурсів, установлення причин у такому відхиленні та розробка заходів для їх врахування у воєнному і післявоєнному періоді функціонування територіальних громад.

МАТЕРІАЛ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що дали змогу всебічно проаналізувати процес формування місцевих бюджетів у воєнний період.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Повномасштабне російське вторгнення, яке розпочалося у лютому 2022 року, стало безпрецедентним випробуванням для фінансової системи України від часу її незалежності. Особливо сильно постраждала система місцевого самоврядування, яке лише стало відчувати переваги бюджетної децентралізації. По суті проведена бюджетно-податкова реформа (2014 – 2020 рр.) надала громадам більшу автономію у розподілі

фінансових ресурсів для забезпечення пріоритетних напрямків розвитку територій. Однак уже на початку воєнних дій виконання бюджетів на рівні територіальних громад зазнало суттєвих змін. Замість звичного інвестування у розвиток інфраструктури та житлово-комунальне господарство, збільшення коштів на соціальні програми тощо фінансові ресурси переорієнтувалися на забезпечення базових потреб безпеки, підтримку внутрішньо переміщених осіб, адаптацію і стабілізацію життєдіяльності громад.

І навіть у таких складних умовах воєнного стану країна продовжувала виконувати «домашні завдання» на шляху євроінтеграції. Тож із затвердженням 21 червня 2024 року державами-членами Європейського Союзу переговорної рамки щодо вступу України до ЄС (поряд із розпочатим скринінгом вітчизняного законодавства після відповідного рішення від 17 січня 2024 року та його офіційним завершенням 30 вересня 2025 року), наша держава здійснила черговий крок у цьому напрямку. Індикатором такого процесу, зокрема на рівні місцевого самоврядування, має стати досягнення критеріїв членства ЄС, що включають й ефективну фінансову децентралізацію. Саме в цьому полягає практичний зміст переговорного процесу для України.

У майже чотирьохрічних умовах війни зберігається актуальність гармонізації бюджетної системи України з фіскальними та адміністративними стандартами ЄС. Особливо це стосується вдосконалення механізмів формування місцевих бюджетів відповідно до вимог європейського простору та управління публічними фінансами. Не менш важливим є узгодження процедур фінансового управління в територіальних громадах із принципами прозорості, підзвітності та збалансованості, що визначають основу європейської бюджетної політики.

З огляду на виклики повномасштабного військового вторгнення російської федерації, поряд із реалізацією європейських підходів особливу увагу і надалі слід зосереджувати на адаптації місцевих фінансів до умов воєнного стану. Такий досвід, як би це не боляче звучало, є важливим для України, адже країни ЄС лише фрагментарно стикаються з подібними викликами у своїх бюджетних практиках. Водночас на порядку денному залишаються питання забезпечення життєдіяльності громад, підтримка внутрішньо переміщених осіб, утримання інфраструктури та зміцнення обороноздатності держави [5, с. 54], що в умовах війни набули системного та щоденного характеру.

Окрім означеного фінансові ресурси бюджетів територіальних громад є основним джерелом забезпечення функціональної діяльності місцевих рад, які мають розширені повноваження щодо розподілу коштів під час воєнного стану. До того ж, кошти використовуються для виконання як закріплених, так і делегованих повноважень органів місцевої влади, зокрема для реалізації соціальних програм, покращення якості життя громадян тощо. Окреслені витрати фінансуються з місцевих бюджетів із дотриманням принципу субсидіарності. Цей принцип покладає на місцеві органи влади відповідальність за забезпечення потреб міст, селищ і сіл з урахуванням їхніх особливостей та пріоритетів розвитку. Такий підхід забезпечується чітким розподілом джерел доходів на різних рівнях бюджетної системи із наступним зарахуванням до відповідних місцевих бюджетів або до Державного бюджету України відповідно до затверджених нормативів.

До вищезазначеного варто додати і те, що в бюджетній системі України доходи місцевих бюджетів поділяються на декілька основних груп: податкові та неподаткові, міжбюджетні трансферти (субвенції, дотації тощо), а також надходження від операцій з капіталом. Бюджетний кодекс України [6] (далі – БК України) визначає склад доходів для різних рівнів місцевих бюджетів і регламентує порядок їх розподілу між бюджетами. У свою чергу, Податковий кодекс України [7] (далі – ПК України) регулює процедурні питання сплати податків і зборів, встановлює правила для їх адміністрування.

Важливою особливістю є те, що місцеві податки та збори запроваджуються рішеннями відповідних рад (сільськими, селищними, міськими, зокрема і тими, що утворилися в результаті об'єднання територіальних громад під час адміністративної реформи) у межах їхніх повноважень. Така фіскальна автономія дає можливість громадам самостійно формувати податкову політику, унормовану й адаптовану до їхніх потреб, умов і можливостей. Означений підхід сприяє більшій гнучкості в управлінні фінансовими ресурсами на місцевому рівні та підвищує дієвість бюджетного процесу.

Тут лише зауважимо, що перелік і назва податків, а відтак і граничні податкові ставки, визначені ПК України. Водночас місцевим радам заборонено встановлювати податки та збори, які не передбачені ПК України. Такий підхід гарантує правову визначеність, уніфікує строки подання податкової звітності та сплати загальнодержавних і місцевих податків та зборів. Останнє важливо як з погляду рівномірного формування бюджетів територіальних громад, так і – зручності для платників податків.

З огляду на наведене, доцільно звернутися до аналізу частки доходів місцевих бюджетів у консолідованому бюджеті держави в умовах російсько-української війни. Так на початку 2022 року частка місцевих бюджетів у структурі зведеного кошторису країни сягала 24,4%. Проте після 2022 року розпочалось поступове падіння цього показника. Тож у 2023 році він зменшився до 17,8%, а за 2024 рік частка місцевих бюджетів скоротилася до 15,7% (рис. 1). Настільки стрімке зниження не є випадковим чи формально технічним коливанням. По суті це пов'язано також із сукупністю фіскальних рішень, які були прийняті на державному рівні під час війни щодо перерозподілу коштів між державним і місцевими бюджетами. Не слід відкидати й саме російське вторгнення, що вплинуло на обсяги податкових надходжень загалом.

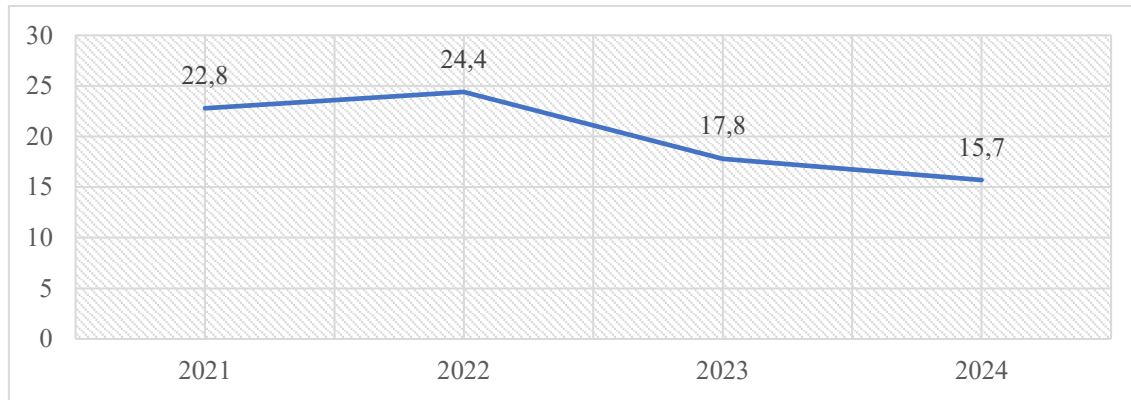

Рис.1. Частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України (без трансфертів) за 2021-2024 роки, %
Примітка. Розраховано за даними джерела [8].

Серед найбільш відчутних чинників, що зумовили зміну взаємовідносин між державними та місцевими фінансами, стало вилучення податку з доходів фізичних осіб (далі – ПДФО) з грошового забезпечення військовослужбовців, поліцейських тощо (доходи за кодом 11010200) з дохідної частини місцевих бюджетів. По суті із жовтня 2023 року зазначена частина коштів з ПДФО стала акумулюватися у спеціальному фонді державного бюджету. У результаті цього територіальні громади залишилися без суттєвого джерела доходів у місцевих бюджетах. Так, за нашими підрахунками у територіальній громаді м. Хмельницького зменшення ПДФО у 2023 р. порівняно з 2022 р. загалом склало (-8,3%), а по ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців – (-25,7%). Очевидно, що найбільше зменшення надходжень у першу чергу відчули громади, на території яких здійснюються виплати грошового забезпечення військовослужбовцям, які проживають і виконують там притаманні функції [8].

Проте вже з 2024 року надходження до загального фонду місцевих бюджетів України продемонстрували позитивну динаміку. Обсяг надходжень склав 451 млрд грн, що на 85,6 млрд грн більше, ніж за аналогічний період попереднього року. Такому зростанню сприяла низка факторів, у тому числі вплив економічної міграції в умовах воєнного стану. Більшу половину доходів забезпечили саме податкові надходження, передусім ПДФО, який склав 257,5 млрд грн. Чималу частку у загальному фонді місцевих бюджетів становили єдиний податок (69,1 млрд грн) і плата за землю (39,3 млрд грн) (рис.2).

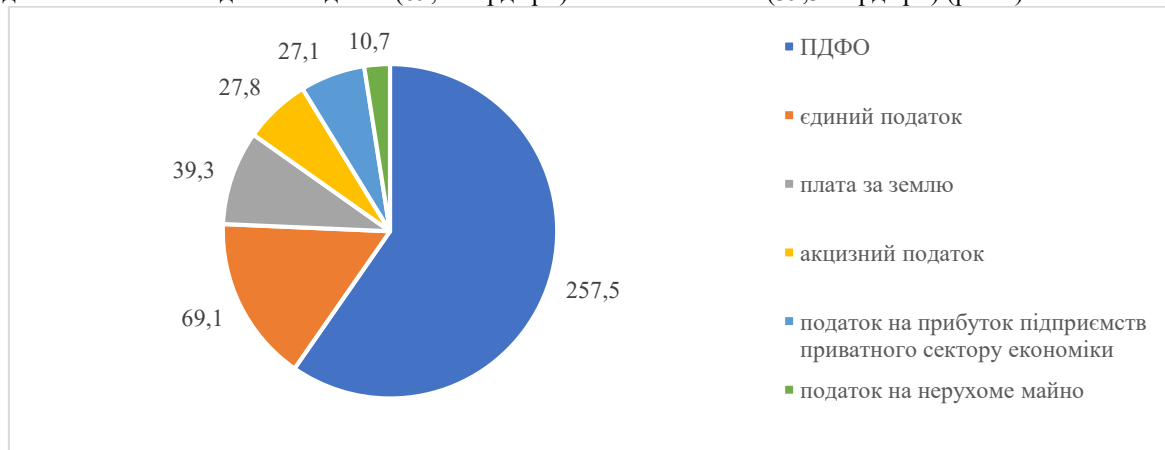

Рис.2. Основні надходження до загального фонду місцевих бюджетів у 2024 році, млрд. грн.
Примітка. Побудовано за даними джерела [9].

Слід зазначити, що у структурі джерел зафіксовано тенденцію до збереження ключових надходжень, за якими традиційно складається ресурсна база бюджетів територіальних громад. У той же час, зміни у географічному розподілі платників податків спричинили перерозподіл надходжень між певними територіями. Так у Миколаївській, Вінницькій, Київській, Закарпатській областях темпи приросту були обумовлені підвищенням чисельності офіційно працевлаштованого населення. Цьому сприяло відкриття нових підприємств, активізація торгівельної діяльності та її функціональних складових, зокрема логістичних, гуманітарних і адміністративних хабів для надання допомоги родинам військовослужбовців [5] тощо.

Натомість у сільських громадах, попри віддаленість від економічних центрів, сформувався найвищий рівень надходжень місцевих податків і зборів у розрахунку на одного мешканця. Так, якщо у 2021 році цей показник становив 2204,6 грн, то у 2024 році, попри загальнонаціональні труднощі, він зберігся на відносно високому рівні – 2058,7 грн [10]. Таке співвідношення обумовлене значною питомою вагою орендної плати

за землю, реєстрацію аграрного бізнесу безпосередньо в межах сільських територіальних громад, а також активністю місцевого самоврядування щодо залучення ресурсів із зовнішніх джерел.

Що стосується міських територіальних громадах, в яких більш розвинена економічна інфраструктура, а кадровий потенціал є достатнім для виконання поставлених завдань, то у них спостерігався найнижчий рівень податкових надходжень із місцевих податків і зборів на одного мешканця. Так, якщо у 2021 році цей показник дорівнював 1692,8 грн, то у 2024 році – лише 1580 грн [6] або на 6,7 % менше. Його зменшення відбулося в основному за рахунок розосередження податкової бази. Такий стан спричинили військові дії, які через загрозу обстрілів змушували частину бізнесу тимчасово призупиняти свою діяльність або ж змінювати місце реєстрації. До того ж, виїзд мешканців з прифронтових і небезпечних через війну місць проживання негативно позначився на кількості платників податків, а отже і на обсягах податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Отже проблеми наповнення місцевих бюджетів в Україні в умовах війни є одними з найактуальніших питань у державній фінансовій політиці країни. Тому в умовах воєнного стану надзвичайно важливо підтримувати місцевий економічний розвиток. Саме від цього залежить наповнення місцевих бюджетів, як і допомога армії й підтримка мешканців територіальних громад, а відтак і ліквідація наслідків воєнних дій [10, с. 136]. По суті як і в мирний час, так і в умовах воєнного часу держава потребує фінансово незалежних місцевих бюджетів, які зможуть мінімізувати залежність від міжбюджетних трансфертів для покриття базових потреб. Більше того, зростання доходів місцевих бюджетів дасть змогу збільшити фінансування потреб оборони, зокрема підтримки армії, за рахунок місцевих фінансів, адже державний бюджет має обмежені фінансові можливості через збільшення видатків на оборону.

Тому для забезпечення фінансової стійкості територіальних громад необхідно передбачити фіскальні й організаційні заходи, спрямовані на збільшення доходів місцевих бюджетів. Серед них доцільно у законодавчому порядку розширити для старости старостинського округу бюджетні повноваження щодо формування доходів місцевих бюджетів територіальних громад. Нагадаємо, що за чинного законодавства він приймає участь у підготовці пропозицій до проекту місцевого бюджету лише в частині видатків (більш детально див. [11; 12]).

Тому підпункт 6 пункту 1 статті 54¹ Закону № 280/97–ВР [12] пропонуємо викласти у такій редакції: «(6) бере участь у підготовці пропозицій до проекту формування доходів місцевого бюджету територіальної громади та в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного старостинського округу». Така незначна редакційна правка значно посилить відповідальність за формування доходів місцевих бюджетів територіальних громад, що важливо, як зазначено вище, в нинішніх умовах воєнного стану.

Окрім означеного, важливим напрямом у пропонованих заходах вважаємо динаміку підвищення прозорості і гнучкості бюджетного процесу на місцевому рівні. Це дозволить громадам швидко реагувати на зміну потреб у воєнний час. Для цього доцільно продовжувати використовувати та удосконалювати цифрові інструменти управління бюджетом, посилювати державний фінансовий контроль за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів.

Важливим напрямом в окреслених заходах вважаємо механізм формування дієвого тристороннього партнерства між місцевою владою, бізнесом і громадянським суспільством. Така послідовність дій сприятиме не лише збільшенню доходів місцевих бюджетів, але й дозволить стабілізувати місцеві фінанси та посилить прозорість у витрачанні коштів місцевих бюджетів. Натомість це змінить і відношення мешканців територіальних громад до формування місцевих бюджетів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Здійснений аналіз процесів формування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану дозволив виявити зміни в обсягах бюджетних ресурсів, встановити причини відхилення та запропонувати заходи щодо їх врахування у воєнному та післявоєнному періоді функціонування територіальних громад.

1. Повномасштабне російське вторгнення спричинило зміни в переорієнтації бюджетних ресурсів у структурі витрат на соціальні програми з одночасним виділенням коштів на забезпечення безпекової складової та власної життєдіяльності територіальних громад. Однак навіть в умовах воєнного стану в Україні здійснюються послідовні кроки у напрямку євроінтеграції. Розпочато скринінг вітчизняного законодавства та офіційно його завершено 30 вересня 2025 року, затверджено державами-членами (21 червня 2024 року) переговорну рамку щодо вступу нашої країни до ЄС. Це дозволить на рівні місцевого самоврядування досягати індикаторів європейських стандартів у здійсненні фінансової децентралізації й у фінансовому управлінні.

2. Місцеві бюджети відіграють ключову роль у формуванні фінансових ресурсів для забезпечення життєдіяльності територіальних громад і розвитку соціальної інфраструктури. Сприяє цьому правове розмежування джерел доходів і видатків за рівнями бюджетної системи, їхня бюджетна класифікація, функціонування місцевих податків і зборів, унормованих податковим законодавством і рішеннями місцевих рад. Означене гарантує правову визначеність, встановлює рівні умови оподаткування для платників податків, а відтак є важливою перевагою української фіскальної системи.

3. В умовах війни спостерігається зменшення обсягів місцевих бюджетів у структурі зведеного кошторису України (з 24,4% у 2022 році до 17,8% у 2023 році та до 15,7% у 2024 році), на що вплинуло і вилучення із жовтня 2023 року військового ПДФО з бюджетів територіальних громад до спеціального фонду Державного бюджету України. При цьому ПДФО і надалі залишається основним джерелом доходів місцевих бюджетів (257,5 млрд грн у 2024 році).

4. Для забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів територіальних громад запропоновано наступні заходи:

- створити на рівні держави умови для підтримки місцевого економічного розвитку, що сприятиме збільшенню фінансово автономних місцевих бюджетів із покриттям базових потреб територіальних громад;
- розширити через законодавство фіскальні повноваження старости на старостинському окрузі щодо його участі у формуванні доходів бюджету територіальної громади та передбачити періодичний обмін інформацією між ним і податковою службою про наявність і облік платників податків у відповідному населеному пункті, що підвищуватиме відповідальність за виконання місцевих бюджетів як за доходами, так і за видатками, сприятиме зростанню податкової спроможності у територіальних громадах;
- продовжувати використовувати та удосконалювати цифрові інструменти управління місцевими бюджетами, що дасть можливість підвищити прозорість і гнучкість у місцевому бюджетному процесі;
- посилити тристороннє партнерство між місцевою владою, бізнесом і громадянським суспільством, що змінить відношення мешканців територіальних громад до формування місцевих бюджетів завдяки довірі до органів місцевого самоврядування.

Означені висновки та запропоновані заходи зумовлюють необхідність подальших наукових розвідок для забезпечення процесів формування місцевих бюджетів територіальних громад у післявоєнний період.

Література

1. Східницька, Г. В., Шматковська, Т. О., Хірівський, Р. П. Фінансова безпека територіальних громад в умовах децентралізації під час дії військового стану. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. №7. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14679278> (дата звернення: 12.04.2025).
2. Маршук Л., Мовчан Д., Покойовий О. Особливості фінансової системи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. С. 134-139. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228> (дата звернення: 18.05.2025)
3. Vatamanyuk-Zelinska U., Zakorko K. Implementation of local budgets during the period of martial state: new trends and regulations. *Innovation and Sustainability*. 2023. P. 38–45. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.38.45> (date of access: 12.04.2025).
4. Мединська Т. Пріоритетні напрями видатків місцевих бюджетів України в умовах війни. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 4. С. 16–24. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-2> (дата звернення: 12.04.2025).
5. Синчак В.П. Гармонізація бюджетного відшкодування ПДВ у контексті євроінтеграції. *Актуальні питання оподаткування в країнах ЄС: досвід для України: збірник тез науково-практичного круглого столу*. Ірпінь: Державний податковий університет, 2024. 140 с. С. 54-60. URL: https://dpu.edu.ua/images/2024/Photo_dlya_novyn_2024 (дата звернення: 18.05.2025).
6. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 18.05.2025).
7. Податковий кодекс України: Закон України від 22.12.2011 р. № 4279-VI, зі змінами / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275517> (дата звернення: 18.05.2025).
8. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2024 рік: як війна та бюджетні новації вплинули на місцеве самоврядування. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://decentralization.ua/news/19387> (дата звернення: 12.04.2025).
9. Мінфін: за 2024 р. до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 451 млрд грн (на 85,6 млрд більше ніж у 2023 р.). URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_2024_r_do_zagalnogo_fondu_mistsevikh_biudzhativ_nadiishlo_451_mlrld_g_rn_na_856_mlrld_bilshe_nizh_u_2023_r-4980 (дата звернення: 03.06.2025).
10. Місцеві бюджети-2024. Хто лідирує за фінансуванням. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://decentralization.ua/news/18972> (дата звернення: 12.04.2025).
11. Синчак В. П. Участь старости в бюджетному процесі об'єднаної територіальної громади. *Університетські наукові записки*. 2019. №1 (69-70). С. 176-192.
12. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97–ВР (із змінами). Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vp> (дата звернення: 18.05.2025)

References

1. Skhidnytska, H. V., Shmatkovska, T. O., Khirivskyi, R. P. Finansova bezpeka terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii pid chas dii viiskovoho stanu. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk*. 2025. №7. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14679278> (data zvernennia: 12.04.2025).

2. Marshuk L., Movchan D., Pokoiovyi O. Osoblyvosti finansovoi systemy v umovakh voiennoho stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. № 37. S. 134-139. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228> (data zvernennia: 18.05.2025)
3. Vatamanyuk-Zelinska U., Zakorko K. Implementation of local budgets during the period of martial state: new trends and regulations. *Innovation and Sustainability*. 2023. P. 38–45. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.38.45> (date of access: 12.04.2025).
4. Medynska T. Priorytetni napriamy vydatkiv mistsevykh biudzhetyv ukrainy v umovakh viiny. Modeling the development of the economic systems. 2024. № 4. S. 16–24. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-2> (data zvernennia: 12.04.2025).
5. Synchak V.P. Harmonizatsiia biudzhethnoho vidshkoduвання PDV u konteksti yevrointehratsii. Aktualni pytannia opodatkuвання v krainakh YeS: dosvid dlia Ukrainy: zbirnyk tez naukovy-praktychnoho kruhloho stolu. Irpin: Derzhavnyi podatkovyi universytet, 2024. 140 s. S. 54-60. URL: https://dpu.edu.ua/images/2024/Photo_dlya_novyn_2024 (data zvernennia: 18.05.2025).
6. Biudzhetni kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 08.07.2010 № 2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (data zvernennia 18.05.2025).
7. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 22.12.2011 r. № 4279-VI, zi zminamy / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275517> (data zvernennia: 18.05.2025).
8. Analiz vykonannia mistsevykh biudzhetyv za 2024 rik: yak viina ta biudzhetni novatsii vplynuly na mistseve samovriaduvannia. Detsentralizatsiia v Ukraini. URL: <https://decentralization.ua/news/19387> (data zvernennia: 12.04.2025).
9. Minfin: za 2024 r. do zahalnoho fondu mistsevykh biudzhetyv nadiishlo 451 mlrd hrn (na 85,6 mlrd bilshe nizh u 2023 r.). URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_2024_r_do_zagalnogo_fondu_mistsevykh_biudzhetyv_nadiishlo_451_mlrd_grn_na_856_mlrd_bilshe_nizh_u_2023_r-4980 (data zvernennia: 03.06.2025).
10. Mistsevi biudzhety-2024. Khto lidyruie za finansuvanniam. Detsentralizatsiia v Ukraini. URL: <https://decentralization.ua/news/18972> (data zvernennia: 12.04.2025).
11. Synchak V. P. Uchast starosty v biudzhethnomu protsesi obiednanoi terytorialnoi hromady. *Universytetski naukovi zapysky*. 2019. №1 (69-70). S. 176-192.
12. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 r. № 280/97–VR (iz zminamy). Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr> (data zvernennia: 18.05.2025)